

VSTUP SLOVENSKÝCH VZDUŠNÝCH ZBRANÍ DO VOJNY PROTI ZSSR V HLÁSENIACH NEMECKEJ LETECKEJ MISIE¹

IGOR BAKA - MAREK MEŠKO

BAKA, I. – MEŠKO, M.: The invasion of Slovak Air Forces into the war against the USSR in the reports of German Air Mission. *Vojenská história*, 1, 14, 2010, pp. 94–114, Bratislava.

The authors concentrated on the activities of German Air Mission that has not been thoroughly focused on in Slovak history. They point out the problems with the availability of documentation having the originals in Bundes Archive – Military Archive in Freiburg, whereas several copies are kept in Slovak National Archive in the field – Alexandrian Archive. This one has not been investigated a lot so far. The quality of the copies in the digital form and microfilms varies a lot in it. Together with German Military Mission, the German Air Mission was to serve as a counseling authority for the Ministry of the national Defense of Slovakia. The Slovak Army was to be built according to the matrix of the Germany on behalf of their management. However, the Slovak Air Forces had a very obsolete air fleet from the times of Czechoslovak republic, thus it was not able to keep up with the new trends in the development of the military technique of highly-developed armies. The activity of both the authorities is well-recorded due to the fact they were sending regular quarterly reports to their superior authorities (in case of the Air Mission it was Reich Minister of the Air Traffic and the Chief Commander of the Air Forces Hermann Göring). The work about the activities of the German Air Mission tracks its actions in the summertime 1941, during the Slovak Army entrance to the war against the USSR.

Military History. Slovakia.WWII. German Air Mission in Slovakia.

Postavenie slovenskej armády voči nacistickému Wehrmachtu v rokoch druhej svetovej vojny bolo determinované už v ochrannej zmluve z 23. marca 1939. Keďže podľa 3. článku ochrannej zmluvy z 18. – 23. marca 1939 si nacistické Nemecko zabezpečilo dohľad nad organizovaním slovenskej armády, prišla už v máji 1939 na Slovensko Nemecká vojenská komisia (Deutsche Militärkommission). V novembri 1939 ju vystriedali Nemecká vojenská misia (Deutsche Heeresmission)² a Nemecká letecká misia (Deutsche Luftwaf-

1 Materiál bol spracovaný ako súčasť grantu APVV č. 0352-07 *Slovensko-nemecké vzťahy v rokoch 1938-1945 v dokumentoch*.

2 Pri preklade nemeckých názvov misií sa pridriavame dobových dokumentov slovenskej proveniencie. V skutočnosti termínom Heer sa označuje pozemné vojsko a termínom Luftwaffe vzdušná zbraň.

fenmission – DLM).³ Činnosti Nemeckej leteckej misie sa v slovenskej historiografii dodnes nevenovala patričná pozornosť. A to aj napriek tomu, že problematika spojená s výstavbou a činnosťou letectva (resp. celých vzdušných zbraní) slovenskej armády v rokoch 1939 – 1945 je v posledných rokoch stredobodom pozornosti vojenských historikov.⁴ Na príčine sú problémy s dostupnosťou dokumentov, ktorých originály sú uložené v Spolkovom archíve – Vojenskom archíve vo Freiburgu, viaceré kópie sa nachádzajú aj v Slovenskom národnom archíve vo fonde Alexandrijský archív. Ten je však dodnes málo prebádaný, rôzna je tiež kvalita kópií, uložených v digitálnej podobe na mikrofilmoch. Činnosti Nemeckej leteckej misie doteraz väčšiu pozornosť nevenovali ani historici zaoberajúci sa nemecko-slovenskými vzťahmi v rokoch 1939 – 1945.⁵

Spolu s Nemeckou vojenskou misiou mala Nemecká letecká misia pôsobiť ako poradný orgán pre slovenské Ministerstvo národnej obrany (MNO). Podľa nemecko-slovenskej zmluvy z 9. októbra 1939 nemali mať tieto komisie oficiálne žiadne veliace právomoci, voči MNO mali mať poradnú funkciu, mohli byť však kedykoľvek „zasvätené“ do jeho nariadení. Slovenská armáda sa mala pod ich drobnohľadom od začiatku budovať podľa nemeckého vzoru. DLM mala pred sebou neľahkú úlohu. Slovenské letectvo totiž disponovalo zastaraným leteckým parkom ešte z čias čs. republiky a nedokázalo držať krok s novými trendmi rozvoja leteckej techniky vo vyspelých armádach. Najviac sa spoliehalo na stíhacie lietadlá Avia B-534 a pozorovacie lietadlá a ľahké bombardéry Letov Š-328. Situácia nebola o nič priaznivejšia ani v oblasti ľudských zdrojov.⁶ Už v roku 1940 sa letecká misia podieľala na reorganizácii slovenskej armády, resp. jej vzdušných zbraní. Tie sa ako samostatná zložka v rámci slovenskej armády ustanovili dňom 1. januára 1940. Patrilo pod ne letectvo, protilietadlové delostrelectvo a vzdušné spravodajstvo. K tomuto kroku došlo preto, aby pozemná protilietadlová obrana mohla úzko spolupracovať „s obranou vzdušnou“ (letectvo).⁷ Výsledkom spolupráce s DLM bol okrem iného aj vznik Veliteľstva vzdušných zbraní (VVZ) podľa nemeckého vzoru, a to mimo rámec MNO v októbri 1940 (veliteľom sa stal pplk. let. Július Smutný, od 4. novembra 1940 gen. II. tr. Anton Pulanich, zároveň veliteľia Vzdušného úradu).⁸

Činnosť obidvoch nemeckých misií sa dá pomerne podrobne zmapovať vďaka tomu, že svojim nadriadeným orgánom (v prípade leteckej misie to bol Ríšsky minister vzdušnej dopravy a hlavný veliteľ vzdušných zbraní Hermann Göring) posielali pravidelné štvrťročné správy o svojej činnosti. Publikované správy o činnosti DLM mapujú jej činnosť v letných

3 Na čele Nemeckej vojenskej misie bol pôvodne genpor. Franz Barckhausen, začiatkom novembra ho vystriedal genpor. Paul von Otto. Na čele Nemeckej leteckej misie stál plk. Erhardt Krüger, od februára 1941 genmjr. Ludwig Keiper.

4 Uvedieme aspoň základné práce: ŠUMICHRASŤ, P.: *Slovenské letectvo na východní frontě 1941-1943*. Cheb : Svět křídél, 2006; RAJNINEC, J.: *Slovenské letectvo 1939 – 1944*. 1. zv. Bratislava : VITA MO SR, 1997; ŠUMICHRASŤ, P. – KLABNÍK, V.: *Slovenské letectvo 1939 – 1944*. 2. zv. Bratislava : Magnet-Press Slovakia, 2000; STANISLAV, J. – KLABNÍK, V.: *Slovenské letectvo 1944-1945*. 3. zväzok. Bratislava : Magnet press Slovakia, 2003. Činnosťou Nemeckej leteckej misie sa bližšie nezaobrá ani V. zväzok vojenských dejín Slovenska: CSÉFALVAY, F. a kol.: *Vojenské dejiny Slovenska – V. zväzok (1939-1945)*. Bratislava : Magnet-Press Slovakia, 2008.

5 Z najnovších prác pozri TÖNSMEYER, T.: *Das Dritte Reich und die Slowakei 1939-1945*. Politischer Alltag zwischen Kooperation und Eigensinn. Paderborn 2003. s. 293-306.

6 Bližšie pozri ŠUMICHRASŤ, ref. 4, s. 20-28.

7 Vojenský historický archív (VHA) Bratislava, f. Ministerstvo národnej obrany, spisy dôverné 1940-1942, šk. 53, inventárne číslo 75, rozkaz Ministerstva národnej obrany – Hlavného vojenského veliteľstva z 1. 12. 1939.

8 Tomuto veliteľstvu podliehal Letecký pluk (SV Piešťany), Delostrelecký protilietadlový pluk (SV Trenčín-Zlatovce), Oddiel vzdušného spravodajstva (Piešťany). Bližšie pozri CSÉFALVAY, F. a kol., ref. 4, s. 34-37.

mesiacoch roku 1941, teda v čase vstupu slovenskej armády do vojny proti ZSSR. Je možné si z nich vytvoriť pomerne komplexný obraz o spôsobe nasadenia jednotlivých zložiek slovenských vzdušných zbraní (teda letectva, protiletadlového delostrelectva, ako i vzdušného spravodajstva) do vojny, ale aj o ich činnosti na fronte v prvých dňoch a týždňoch.⁹ Samozrejme, zostavovatelia nestrácajú zo zreteľa fakt, že ide o nemecký pohľad na problematiku, ten však bol vzhľadom na postavenie slovenskej armády relevantný. Výpovednú hodnotu majú (aj z hľadiska pochopenia celkového procesu zapojenia slovenskej armády do vojny proti ZSSR) najmä tie časti publikovaných dokumentov, v ktorých sa hodnotí pripravenosť slovenských vzdušných zbraní na plnenie konkrétnych bojových úloh na fronte. V dokumentoch nájdeme tiež pomerne zaujímavé informácie o ich pripravenosti z hľadiska obrany domáceho vzdušného priestoru pred samotným vypuknutím vojny 22. júna 1941. Väčšina opatrení sa realizovala podľa nemeckých inštrukcií a zodpovedala nemeckým záujmom v snahe chrániť slovenský vojenský priemysel, ako aj komunikácie, po ktorých sa na území Generálneho Gubernátu presúvali nemecké jednotky. Tieto opatrenia síce mali obranný charakter, avšak ten bolo možné veľmi rýchlo zmeniť.¹⁰ Celkovú výpovednú hodnotu publikovaného materiálu umocňuje fakt, že je tu pomerne veľký priestor venovaný aj nasadeniu a činnosti jednotiek protiletadlového delostrelectva, ako i vzdušného spravodajstva. Tiež možno na niektorých miestach vysledovať, do akej miery bolo nasadenie slovenských vzdušných zbraní na fronte na jednej strane výsledkom nemeckého tlaku na velenie slovenskej armády a naopak, do akej miery možno sledovať vlastnú slovenskú iniciatívu. Veľkú výpovednú hodnotu majú tiež hodnotenia plnenia konkrétnych úloh na slovenskej strane, v ktorých sa odráža miera spokojnosti príslušníkov DLM.

* * *

Publikované správy DLM časovo zachytávajú obdobie prvej etapy operačného nasadenia slovenských vzdušných zbraní na východnom fronte, ktorá trvala od júla do októbra 1941. Veliteľstvo vzdušných zbraní (veliteľ (V) gen. II. tr. Anton Pulanich) sa na okupované územie presunulo už začiatkom júla. Z letectva malo k dispozícii 2 stíhacie (tretia stíhacia letka 11 zostala chrániť slovenský vzdušný priestor)¹¹, 3 pozorovacie¹² a jednu kuriérnu letku. Priamych bojových operácií sa v júli zúčastnili len stíhacie letky 12 a 13 ako ochrana nemeckých prieskumných letiek v južnom úseku frontu. Realizovali tiež nálety na ustupujúce sovietske jednotky, ako aj letecký súboj s protivníkom¹³. Avie B-534 pritom utrpeli straty pri stretnutí so sovietskou protivzdušnou obranou. V priebehu augusta zostala na fronte len pozorovacia letka 1 a stíhacia letka 12 a časť príslušníkov pozorovacej letky 2, ktorí zabezpečovali kuriérnu službu. V dôsledku reorganizácie a odsunu časti mužstva peších jednotiek na Slovensko došlo 21. augusta aj k zrušeniu VVZ (krycí názov Lipa) a vznikol Štáb vzdušných zbraní pod vedením pplk. gšt. E. Novotného. Ten pôsobil v rámci Veliteľstva

9 Podobnej problematike so zameraním na pozemné vojsko sa venuje materiálová štúdia: BAKA, I. –TULKISOVÁ, J.: Vstup Slovenskej republiky do vojny proti ZSSR v dokumentoch nemeckej proveniencie. In: *Historický časopis*, 2010, č. 2, v tlači.

10 Tejto problematike sa na základe prameňov slovenskej proveniencie venoval KATREBA, Z.: „Skrytá“ mobilizácia na Slovensku v roku 1941. In: *Vojenská história*, roč. 4, 2000, č. 3-4, s. 87-100; Pozri tiež ŠUMICHRASŤ, ref. 4, s. 29-30.

11 Okrem toho 28. 6. 1941 sa vytvoril pohotovostný roj zabezpečujúci ochranu tovární v úseku Žilina – Trenčianske Biskupice (z lietadiel B-534 Leteckej školy). ŠUMICHRASŤ, ref. 4, s. 34.

12 Tie boli pridelené po jednej 1., 2. divízii a veliteľstvu armády. Tenže, s. 32.

13 Tenže, s. 29-56.

poľného zboru (V – gen. II. tr. A. Pulanich), ktoré výrazne oklieštilo jeho kompetencie (20. septembra v dôsledku ďalšej reorganizácie bolo VVZ obnovené).¹⁴ Letky 1 a 12 sa zúčastnili *obkľučujúcej* operácie pri Kyjeve. Letka 12 chránila mosty cez Dneper, vzdušné krytie nemeckých prvosledových jednotiek a absolvovala dokonca niekoľko vzdušných súbojov so sovietskymi stíhačkami. Pozorovacia letka 1 (chránená lietadlami Avia B-534) vykonávala leteckú podporu slovenskej Rýchlej divízii, ako i nemeckým jednotkám počas bojov južne od Kyjeva. Na ochranu letísk boli nasadené batérie delostreleckého protilietadlového pluku. Po dobytí Kyjeva 19. septembra sa slovenskí letci podieľali na bombardovaní a ostreľovaní ustupujúcich sovietskych jednotiek a následne vykonávali leteckú podporu pre Rýchlu divíziu a nemecký XXXIV. zbor.¹⁵ Pre problémy so zásobovaním, opotrebovaním lietadiel, ich nízky počet a zimné počasie, sa v októbri letky spolu s VVZ stiahli na Slovensko. Pozorovacie letky mali z 38 lietadiel z bojového použitia vyradených 18. Spolu absolvovali 73 pozorovacích letov nad frontom, 7 bombardovacích náletov, 5 bojových útokov a 1 letecký súboj. Stíhacie letky 12 a 13 okrem množstva sprievodných a hliadkových letov absolvovali 14 bombardovacích útokov, 14 bojových náletov, 58 leteckých súbojov, zostrelili 3 sovietske lietadlá. Z 39 lietadiel bolo z boja vyradených 29, zostrelené z toho boli 2, havarovaných po poškodení v boji 6.¹⁶

Dokumenty sú publikované podľa zaužívaných pravidiel na vydávanie prameňov k novším dejinám. Sú uverejnené v plnom znení. Dokumenty sú uverejnené v slovenskom preklade. Preklady názvov útvarov a jednotiek sme prispôbili dobovej terminológii používanej v slovenskej armáde. V záhlaví obidvoch dokumentov je obsahový regest, ktorý je dielom editorov.

DOKUMENT 1

SPRÁVA NEMECKEJ LETECKEJ MISIE O ČINNOSTI SLOVENSKÝCH VZDUŠNÝCH ZBRANÍ V LETE 1941

NEMECKÁ LETECKÁ MISIA
NA SLOVENSKU
POŠTOVÁ SCHRÁNKA 2807

BRATISLAVA,
SOMOLICKÉHO ULICA, DŇA 30. októbra 1941.

Odd. 1 – Čísl. 303/41 g. Kdos.¹⁷

Vec. 1 Správa o činnosti v polovici roka – leto 1941.

Prílohy: 1

¹⁴ Tenže, s. 59-60.

¹⁵ Tenže, s. 61-80.

¹⁶ Tenže, s. 81-82.

¹⁷ geheime Kommandosache – tajná veliteľská záležitosť

- | | |
|--|----------------|
| 1.) Luftgaukommando XVII ¹⁸ | 1. vyhotovenie |
| 2.) Veliteľstvo leteckej armády 4 ¹⁹ | 2. vyhotovenie |
| 3.) RdL. a ObdL. ²⁰ – generálny štáb –
<u>a.d. služobnou cestou</u> | 3. vyhotovenie |
| 4.) Hlavné veliteľstvo brannej moci
– odd. zahraničie –
<u>a.d. služobnou cestou</u> | 4. vyhotovenie |
| 5.) Návrh | 5. vyhotovenie |

Následne sa predkladá správa o činnosti Nemeckej leteckej misie na Slovensku v polovici roka 1941.

Správa

O činnosti Nemeckej leteckej misie
na Slovensku

v polovici roku 1941.

Do č a s o v é h o o b d o b i a pokrytého správou spadá aj vypuknutie vojny proti bolševizmu, na začiatku ktorej Slovensko so svojou pechotou a vzdušnými zbraňami spontánne vytiahlo do boja po boku Nemecka.

Pred príchodom tejto udalosti bola protiletecká ochrana d o m á c e h o v z d u š - n é h o p r i e s t o r u pripravená vďaka poplachovým cvičeniam a zabezpečovala ju stíhacia ochrana a protiletadlové delostrelectvo, pričom jej ťažiskom bola ochrana nemeckých transportov prechádzajúcich Slovenskom a pre Nemecko produkujúcich slov. priemyselných závodov.

P r e p r í p a d R bola na východnom Slovensku z podnetu Luftgaukommanda XVII a v súlade s opatreniami v Generálnom gubernáte a v Maďarsku vytvorená o b r a n n á z ó n a zložená zo s t í h a č o v a p r o t i l i e t a d l o v é h o d e l o s t r e l c t v a . Bratislava s jej priemyselnými a železničnými zariadeniami, mostom cez Dunaj, a taktiež aj ako sídlo vlády sa venovala výnimočná ochrana. Okrem toho sa tiež na ochranu národného slov. priemyslu vytvorilo množstvo oddielov ľahkého protiletadlového delostrelectva. Sieť vzdušného spravodajstva sa aktivovala, obrana proti lietadlám, letecká hlásna služba a protivzdušná výstražná služba (budú – pozn. I.B. – M.M.) zanedlho schopné nasadenia.

Vďaka týmto opatreniam boli slovenské vzdušné zbrane pripravené na očakávané úlohy a mohlo s pokojom vzhliadať k nastávajúcim udalostiam.

Keď potom 22. júna vypukla vojna s Ruskom, slovenská armáda zmobilizovala. Pre pozemné obranné sily, ktoré boli nasadené v plnom počte, tak teda vyvstala úloha, aby ešte navyše zaistovali aj mobilizáciu.

18 Vzdušné oblastné veliteľstvo XVII

19 Luftflotte 4

20 Reichsluftfahrtminister und Oberbefehlshaber der Luftwaffe – Ríšsky minister letectva a hlavný veliteľ vzdušnej zbrane

Vzhľadom na to, že armáda bola naplnená na silu 2 bojových divízií²¹, došlo k nasadeniu pozorovacích letiek, s čím sa už v mieri dopredu rátalo. 1 letka pre OKH²², a každá divízia tiež po 1 letke. Pretože však vojnové a mierové početné stavy týchto letiek vďaka predchádzajúcemu návrhu DLM²³ boli v podstate rovnaké, bolo možné vykonať ich mobilizáciu bez väčších ťažkostí.

Vzdušné zbrane sa na začiatku vojny skladali z:

- a) 1 letecký pluk²⁴ so
 - 1 stíhacou perutou²⁵ s 3 letkami a 27 lietadlami
 - 1 pozorovacou perutou²⁶ s 3 letkami a 27 lietadlami
 - 1 kuriérnou letkou.²⁷
- b) 1 delostrelecký protiletadlový pluk pozostávajúci z:
 - 5 oddielov²⁸ so
 - 6 ťažkými batériami, vrátane 1 – 8,8 cm nemeckej,
 - 9 ľahkými batériami, „ 1 – 2 cm „
 - 2 batériami protiletadlových svetlometov.
- c) 1 oddiel vzdušného spravodajstva s
 - 1 telegrafnou, 1 rádiovou, a 1 leteckou hlásnou rotou s vzdušnou navádzacou sieťou.²⁹

Z toho sa v operačnej oblasti nachádzali letecké zväzky a 3 batérie ľahkého protiletadlového delostrelectva, ostatné súčasti našli využitie pri protileteckej ochrane domoviny. Neskôr z popudu DLM došlo k podriadeniu ešte jedného odd. protiletadlového delostrelectva (H) s 1 ťažkou a 1 ľahkou batériou (nemecký materiál) Rýchlej divízie, aby ostreľovala tanky a bunkre.

Dňa 24. 6. Slovensko vstúpilo do vojny proti Rusku.³⁰

Na základe Ochranej zmluvy s Nemeckom sa ochrana územia v jej základnom operačnom zámysle poňala ako obranná. Možnosť útočného použitia slov. vzdušných zbraní bola nemeckými inštitúciami označená ako neprichádzajúca do úvahy, čo vyjadruje aj odloženie jeho vyzbrojovania na časové obdobie po vojne.³¹ Toto bolo tým pádom potrebné vziať do úvahy.

Slov. vzdušné zbrane sa nachádzali vo výstavbe, výcvik podľa nemeckého vzoru ešte

21 V dôsledku mobilizácie sa sformovala armádna skupina (dve pešie divízie, dva delostrelecké pluky, armádne jednotky a jednotky vzdušných zbraní) a Rýchla skupina (neskôr Rýchla brigáda).

22 Oberkommando des Heeres

23 Deutsche Luftwaffenmission – Nemecká letecká misia

24 Podľa reorganizácie z októbra 1940 pod letecký pluk patrila aj Správa letiska, Letecká škola v Trenčianskych Biskupiciach, Letecký park v Trenčianskych Biskupiciach.

25 Správne II. stíhacia peruť – sem patrili stíhacie letky 11, 12, 13.

26 Správne I. pozorovacia peruť – sem patrili pozorovacie letky 1, 2, 3.

27 P. Šumichrast uvádza, že pred vojnou proti ZSSR už mal letecký pluk aj náhradnú peruť.

28 Štyri kanónové, jeden svetlometný

29 Podľa P. Šumichrasta Veliteľstvo vzdušných zbraní malo k dispozícii tiež jednu ľahkú záložnú protiletadlovú čatu, 31 stálych guľometných rôt proti lietadlám. ŠUMICHRAS, ref. 4, s. 30.

30 V tento deň prekročili jednotky Rýchlej skupiny hranice Slovenska. Proces zapojenia Slovenska do vojny začal už 22. 6. 1941. Pozri: BAKA, TULKISOVÁ, ref. 9, dokumenty 1-7.

31 Porovnaj so situáciou u pozemných jednotiek. BAKA, I.: Účasť Slovenskej republiky v prvej fáze vojny proti ZSSR z pohľadu nemeckých vojenských orgánov. In: *Vojenská história*, roč. 12, 3, 2008, s. 51-52; Bundesarchiv-Militärarchiv Freiburg, f. RW 5 Oberkommando der Wehrmacht – Amt Ausland/Abwehr (OKW/Amt Ausl/Abw), Archivssignatur 8, správa o činnosti Nemeckej vojenskej misie na Slovensku od 22. 6. do 1. 10. 1941.

nebol ukončený, výstroj a výzbroj zastaraná. Stíhacie letky mali vo výzbroji staré české lietadlá, ako napríklad Avia B 534³², a pozorovacie letky Letov S 328³³. Pozemný sled letiek bol vybavený rovnako zastaranými vozidlami, navyše v nie dostatočných počtoch, v dôsledku čoho nebolo možné zaručiť rýchly presun pozemného personálu.

Pilotný výcvik bolo možné považovať za dobrý, sčasti aj ako všestranný.

Velenie slov. vzdušných zbraní sa nachádzalo v rukách generála Pulanicha³⁴, ktorý síce nebol letcom, ale ktorý mal ako bývalý aktívny rakúsko-uhorský dôstojník veľmi jasnú predstavu o taktickej situácii, v operačných otázkach však potreboval poradiť. Čo sa aj ďalej na základe mierových skúseností dalo očakávať, bolo, že velenie zatažovala prekonaná formálna a ťažkopádna taktika a štruktúra velenia francúzsko-českého³⁵ pôvodu, ako aj návyk, všetko nariadovať až do úplných podrobností, takže bolo potrebné využiť všetku vážnosť a vplyv DLM.

Tieto stanoviská sa pritom pri nasadení slov. vzdušných zbraní brali do úvahy. DLM si z vlastných stavov vytvorila bojový štáb, ktorý pozostával z

náčelníka misie³⁶,
3 dôstojníkov,
1 nižšieho štábu,
2 lietadiel (Me 108³⁷ a Fi 156³⁸)
a potrebných motorových vozidiel.

Určujúce pre vytvorenie bojového štábu bolo, okrem nutnosti viesť radami velenie mladých a takticky málo vyzretých a neskúsených vzdušných zbraní, zaručiť tiež spojenie a hladkú spoluprácu s vyššími nemeckými veliteľstvami na základe poznania *bojovej hodnoty* a výkonnosti Slovákov, a nakoniec zaistiť tak zásobovanie a posily zo Slovenska, ako aj prísun nemeckých náhradných dielov.

V Bratislave teda zotrval len najnutnejší personál, aby zabezpečoval priebežné služobné záležitosti, a aby udržiaval spojenie s ministerstvom národnej obrany. Všetci dôstojníci DLM boli postupne v priebehu ruskej vojny nasadení na front s výnimkou spracovateľa zámeru protiletectvej ochrany³⁹, ktorý potom musel prirodzene ostať ako poradca pre otázky protiletectvej ochrany, ako aj preverovania a vykonávania odpovedajúcich opatrení protiletectvej ochrany v Bratislave, resp. na štátnom území Slovenska.

Je potrebné uviesť, že slovenské vedenie bolo tiež neustále pripravené pristúpiť na nemecké rady, pokiaľ sa tieto predkladali vo vhodnej podobe berúcej do úvahy pocit ich nezávislosti. Slovákom je treba dať popud, no zároveň ich ponechať vo viere, že rozhodujú oni sami. Počas vojny potom aj minister národnej obrany⁴⁰, ako aj veliteľ vzdušných zbraní prichádzali opakovane aj z vlastnej iniciatívy, aby si prišli po radu od DLM.

Podľa predpokladu sa v priebehu celej ruskej vojny stále opakovane preukazovalo,

32 Československý stíhací dvojplôšník Avia B-534

33 Československý pozorovací a ľahký bombardovací dvojplôšník Letov Š-328 (zabezpečoval tiež kuriérnu službu).

34 gen. II. triedy Anton Pulanich (1884 – 1962)

35 Správne československého

36 genmjr. Ludwig Keiper

37 Nemecký kuriérny stroj Messerschmitt Bf-108 Taifun

38 Nemecké pozorovacie a kuriérne lietadlo Fieseler Fi-156 Storch

39 V origináli sa používa termín Luftschutz, ale v slovenskej dobovej terminológii sa používal termín protiletectká ochrana.

40 Gen. I. tr. Ferdinand Čatloš (1895-1972)

že vydávanie rozkazov a nasadenie slovenských vzdušných zbraní mohlo úspešne fungovať len za poradenskej pomoci zo strany DLM. Veleniu slovenských vzdušných zbraní chýba schopnosť rýchlej orientácie v nových bojových situáciách, formulovania rýchlych a jasných rozhodnutí, ako aj schopnosť ich pretavenia do výstižnej, promptnej a ľahko realizovateľnej podoby. Hoci si to slov. velenie vzdušných zbraní otvorene nepriznáva, je si tejto svojej slabosti vedomé. Následne teda došlo k tomu, že odpovedajúce návrhy nasadenia a koncepty rozkazov, ktoré vydala DLM, boli prijaté nielen bez námietok, ale zakaždým dokonca až s vďakou. A tak sa hneď od prvého dňa nasadenia operačného štábu z toho vyvinul úspešný postup, to znamená, že DLM predávala slov. veleniu vzdušných zbraní návrhy rozkazov a iné, ktoré potom (Slováci – pozn. I.B. – M.M.) bezo zmeny preberali. Bez tejto skutočnosti by pravdepodobne všetky operačné rozkazy kvôli váhavej a nerozhodnej povahe, ako aj ťažkopádnej štruktúre velenia, prichádzali k jednotkám tak neskoro, že by už dávno nezodpovedali bojovej situácii.

Taktiež je potrebné bezpodmienečne potvrdiť neustále a znova vyjadrovanú vďačnosť, a to nielen velenia slov. vzdušných zbraní, ale aj ministra národnej obrany, za podporu DLM pri formulovaní konečnej podoby a predávaní rozkazov.

Keďže slovenská armáda sprvoti podliehala nemeckým veliteľstvám len menšími súčasťami, samostatné nasadenie slovenských vzdušných zbraní v rámci jeho vlastných zväzkov nemalo opodstatnenie, a muselo sa tak uspokojiť s úlohami zaistenia a ochrany nástupných priestorov, resp. menej dôležitých lokalít a miest (Lemberg⁴¹, pozri operačnú správu⁴²).

Slov. vzdušné zbrane sa zúčastnili hlavne v bojoch A.O.K.17⁴³ na Ukrajine, A.O.K.6⁴⁴ pri Kyjeve a tankovej skupiny 1 v bitke severne od Azovského mora. Priebeh bojovej činnosti je možné zhladiť v detailoch v priloženej bojovej správe.

Na základe uznania hodného nadšenia, ktoré však vychádzalo z precenenia vlastných možností, slovenské vzdušné zbrane chceli bezpodmienečne bojovať proti nepriateľovi aj v ťažších bojových podmienkach. Na to, aby mu DLM ušetrila veľké straty, ktoré by nijako nesúviseli s úspechom, a ktoré by nepriaznivo ovplyvnili morálku, musela dozerať, aby sa letky nasadzovali vo vhodných oblastiach odpovedajúcich ich výkonnosti.

Takáto možnosť nastala najprv v rámci bojov A.O.K.17 na Ukrajine. Stíhacie letky boli v jednom bojovom priestore, obzvlášť navštevovanom ruskými stíhačmi, nasadené ako sprievod nemeckých prieskumných lietadiel a popritom úspešne zasiahli aj do pozemných bojov proti ustupujúcim ruským kolónam.

Od reorganizácie slov. armády po 14.8.⁴⁵, vyplývajúcej z jej ďalšieho boja v rámci A.O.K.6, boli letky naďalej k dispozícii iba ich vlastnej Rýchlej divízii.⁴⁶ V súvislosti s nasadením Rýchlej divízie slov. vzdušné zbrane v bojoch proti čiastočne silnejším sovietskym bitevným a stíhacím leteckým silám vyčistili vzdušný priestor nad mostmi na Dnepri a Desne severne od Kyjeva, čím umožnili ich nerušený prechod nemeckými jednotkami. Zostrel⁴⁷ (stíhačiek – pozn. I.B. – M.M.) Rata⁴⁸ je možné označiť za pozoruhodný úspech.

Letecké pozorovanie a vyhodnotenie fotografií prinieslo veleniu výsledné cenné in-

41 Evov (dnes Eviv na Ukrajine)

42 Operačnú správu predkladáme v rámci tejto štúdie ako Dokument 2.

43 Armeoberkommando 17 – hlavné veliteľstvo 17. armády

44 Armeoberkommando 6 – hlavné veliteľstvo 6. armády

45 Asi sa myslí 12. 8., keď bol veliteľom jednotiek na fronte určený gen. II. tr. Anton Pulanich.

46 V skutočnosti vykonávali podpornú činnosť aj pre nemecké jednotky.

47 V literatúre sa uvádzajú tri zostrelky. ŠUMICHRAS, ref. 4, s. 63-64.

48 Sovietske stíhacie lietadlo Polikarpov I-16. Prezývku „rata“ (špan. krysa) si táto stíhačka vyslúžila ešte počas

formácie, čo potom prispelo k vynikajúcemu úspechu pozostávajúcemu zo zničenia veľkých kolón motorových vozidiel východne od Kyjeva.

Na tomto celkovom úspechu sa podieľali aj batérie protiletadlového delostrelectva, ktoré opakovane donucovali útočiace sovietske lietadlá, aby sa vrátili, a popri tom si mohli nárokovať aj viacero zostrellov.

Počas nasadenia Rýchlej divízie v rámci tankovej skupiny 1 dokázali letky získať mnohokrát pre Rýchlu divíziu úspešné informácie. Išlo tu však o ich poslednú úlohu, ktorú im divízia uložila.

Odtiaľ sa totiž divízia neustále presúvala dopredu, aby ju nasadili na 1 – 2 dni, a potom zase pochodovala vpred. Vzdušné zbrane ju nasledovali do Záporožia. Tu však už divízia nemala pre letky žiadne úlohy, najmä keď ju nasadili na plnenie zaistovacích úloh v 2. línii.

V dôsledku zvýšených nárokov počas bojov o Kyjev, ako aj nepriaznivých poveternostných vplyvov na zmiešanú konštrukciu lietadiel, bol počet strojov schopných nasadenia len veľmi malý. Keďže vzhľadom na začínajúcu zimu by sa tieto ťažkosti s určitou ďalšou prehľbovali, a doplňovacia základňa by ležala čoraz ďalej na Slovensku, bolo potrebné dospieť k rozhodnutiu o preložení slov. vzdušných zbraní naspäť do zázemia.

Podľa želania slov. ministra národnej obrany boli o tejto nutnosti upovedomené skupina armád Juh a tanková skupina 1⁴⁹, a začalo sa s presunom naspäť do Záporožia.

Na záver je možné oznámiť, že slov. vzdušné zbrane do nich vkladané očakávania nielen splnili, ale ich aj prekonali. Hoci pri začiatku poľnej kampane bola nálada, ak sa to dá tak vyjadriť, pomerne skeptická, a nie príliš nadšená, potom sa na základe vlastnej mienkky a najmä v dôsledku tesnej spolupráce s nemeckými letkami začal prejavovať výnimočne priaznivý posun v celkovej úrovni morálky. Počas rôznych letov šéfa misie na operačné základne v bojových oblastiach sa vždy a znova výrazne prejavovalo, s akou výnimočnou rozhodnosťou, zanietením a nadšením z nasadenia slovenskí letci, dôstojníci, poddôstojníci a príslušníci mužstva spojili svoje letecké znalosti s bojovým duchom a dosiahli tak najvyšších výkonov. Ich zážitky v krajine bolševizmu, ako aj hrdosť na im zverenú úlohu prispeli k plnému rozvinutiu ich vlôh a schopností.

Slovenské vzdušné zbrane, ktoré sa vynikajúco zhostilo nasadenia na ochranu nemeckých jednotiek, utrpeli v dôsledku svojho nepretržitého nasadenia vo svojich zastaraných strojoch značné straty a výpadky. DLM preto navrhuje, aby boli slovenskému letectvu ako uznanie za jeho výkony v ruskom poľnom ťažení, zadarmo prenechané moderné lietadlá (Me 109⁵⁰, Hs 126⁵¹).

Letectvo

V rámci pozorovacích a stíhacích letiek vyvstala požiadavka ďalšieho výcviku v súlade s nemeckými predpismi. V prípade stíhacích letiek však došlo k viacnásobnému prerušeniu výcviku, pretože stíhacie letky boli stiahnuté, aby ochraňovali nemecké transporty

španielskej občianskej vojny, kde ju tak nazývali frankistické oddiely a ich spojenci (tým pádom aj nemeckí piloti bojujúci v rámci légie Condor).

49 Od 6. 10. 1941 Tanková armáda 1

50 Nemecké stíhacie lietadlo Messerschmitt Bf-109. V júli 1942 slovenská armáda dostala prvých 10 odkúpených Messerschmittov Bf 109E. V tej dobe však už išlo o zastarané stroje. ŠUMICHRASŤ, KLABNÍK, V.: ref. 4, s. 73.

51 Nemecký pozorovací hornoplošník Henschel Hs-126

presunované cez Slovensko, a aby počas zásahu v Juhoslávii⁵² kryli domáce objekty protileteckej ochrany. V priebehu juhoslovanského ťaženia sa stíhacia ochrana vykonávala – kvôli prekryvaniu sa chránených oblastí nad Nemeckom na jednej strane a nad Slovenskom na strane druhej – za úzkej spolupráce s nemeckými stíhacími silami.

Keďže už len niekoľko dní po začatí poľného ťaženia došlo k preloženiu leteckých stíhacích síl z viedenskej oblasti, jedna zo slov. stíhacích letiek sa tiež spoločne podieľala na stíhacej ochrane mesta Viedne. K jej nasadeniu však nedošlo.

Pred začatím poľného ťaženia sa takisto ešte raz skontrolovali letiská, či sú spôsobilé prijať nemecké zväzky, a či sú už prípadne pripravené. K ich obsadeniu však nedošlo.

Výstavba a prebudovanie slov. Leteckého parku⁵³ v Trenčianskych Biskupiciach podľa nemeckého vzoru dostala počas niekoľkých posledných mesiacov, v súvislosti so zvažovaným nasadením na fronte, výraznú podporu.

Odkedy sa zaviedla racionálna pracovná metóda za použitia výpočtu predbežných a skutočných nákladov, stala sa aj technická prevádzka podstatne výkonnejšou ako predtým, pričom sa náklady na opravy podarilo znížiť o 1/9.

Výcvik personálu, predovšetkým vzdelávanie adeptov skúšok, sa zatiaľ daril, takže skúšobná skupina slúžila aj ako kontrolný orgán na monitorovanie všetkých úloh technického rázu. Motorárske oddelenie, ako aj priestory na motorové skúšky, už požiadavkám odpovedajú.

Vo všeobecnej rovine sa v technickej prevádzke podarilo, s výnimkou niekoľkých detailov, zaviesť nemeckú organizáciu, pokiaľ to len bolo možné na základe personálnych možností. Popritom sa nanajvýš zviditeľnil nedostatok vyučených pracovníkov a vedúceho personálu s bohatými technickými skúsenosťami a iniciatívou. Napriek tejto skutočnosti sa vykonali všetky úlohy súvisiace s pozemnou údržbou a opravami leteckých prístrojov, ktoré Letecký park dostal za úlohu, a to najmä potom, čo veliteľ Leteckého parku cez nemeckého letecko-štábného inžiniera, zaviedol dodávky priamo z Ríše.

Vďaka tomu bolo možné dosiahnuť, aby Letecký park hladko fungoval, a aby zabezpečoval frontové nasadenie lietadiel.

Aby bolo možné prevádzku úplne prebudovať, a aby sa podporila hospodárnosť Leteckého parku, bola ešte z dôvodu čiastočnej absencie rozhodnosti a prehľadu personálu, najmä na vedúcich technických pozíciách, ďalšia spolupráca a asistancia technických síl zo strany DLM.

Protiletadlové delostrelectvo.

Protiletadlová obrana vlasti počas vojny.

Vojnové udalosti leta 1941 sa na Slovensku najprv prejavili rozmiestnením protiletadlovej obrany.

Mimoriadne dôležité boli:

Ochrana nemeckých transportov,

„ „ pre Nemecko pracujúceho zbrojného priemyslu,
 „ „ slovenskej mobilizácie a nástupu proti Sovietom

a tiež ochrana národného slov. priemyslu.

V súlade s tým vznikli:

a) počas vojny proti Juhoslávii:

52 Myslí sa na prepadnutie Juhoslávie a Grécka Nemeckom v apríli 1941.

53 V origináli Luftpark, v slovenskej armáde sa však používal názov Letecký park.

Skupiny obrany proti lietadlám Bratislava a Spišská Nová Ves⁵⁴, tieto sa 18.4. zrušili⁵⁵.

- b) po vypuknutí vojny proti sovietskemu Rusku⁵⁶:
1. Skupina obrany proti lietadlám Bratislava s 3 ťažkými, 2 ľahkými, 2 svetlometnými batériami a 1 stíhacou letkou.
Bratislava sa stala v noci uzavretou oblasťou.
 2. Skupina obrany proti lietadlám Spišská Nová Ves s 2 ťažkými batériami, 1 batériou ľahkého protilietadlového delostrelectva a 2 stíhacími letkami. Stíhacím priestorom oboch stíhacích letiek bolo na základe rešpektovania stíhacích priestorov Generálneho gubernátu a Maďarska určené východné Slovensko.
 3. Obranná skupina Považie s 3 ťažkými, 2 ľahkými batériami a 2 Fla-M.G.⁵⁷-Ep.
 4. Ľahká obranná skupina Pohronie.
 5. Obranná skupina Prešov
každá po 1 ľahkej batérii a 1, resp. 2 Fla-M.G.-Ep.

Vo vojne sa v operačnom priestore na Ukrajine podieľali:

- a) 3 ľahké batérie protilietadlového delostrelectva, ktoré sa zúčastnili na bojoch v priestore Lembergu⁵⁸, pri Vinnici (Lipsweg), Kyjeve a spolu s tankovou skupinou 1 severne od Azovského mora. V mnohých prípadoch donútili útočiacoho protivníka k ústupu, docielili množstvo zásahov a viacero zostrelov;
- b) jeden oddiel protilietadlového delostrelectva (H) pozostávajúci z 1 ťažkej a 1 ľahkej batérie s nemeckým materiálom. Tento oddiel bol určený na ostreľovanie tankov a bunkrov. Doteraz zostrelil 4 sovietske lietadlá.

Mierové zamestnanie vo vlasti.

- a) **Doplňovanie protilietadlového delostreleckého pluku** sa realizovalo vďaka prevzatíu mot.⁵⁹ delostreleckého oddielu, ako aj vďaka povolaniu vyššieho počtu odvedencov.
- b) **Ubytovanie** sa predbežne vyriešilo vďaka výstavbe prostredníctvom nemeckej pracovnej služby – baraky.
- c) **Pri výcviku** oddielov pomáhajú 4 nemeckí dôstojníci a 10 nemeckých poddôstojníkov, z nich sa po vypuknutí vojny na východe do Nemecka vrátili 2 dôstojníci a 7 poddôstojníkov. Pri viacerých cvičeniach protilietadlového delostrelectva v okolí Bratislavy sa zúčastnili aj letiace nemecké stroje predstavujúce cieľe.
- d) **Výcvik E – meračov**, ako aj vedúcich meračských oddielov bol

54 Rozkaz Vzdušného úradu a Veliteľstva vzdušných zbraní z 30. 4. (teda už po skončení balkánskeho ťaženia) určoval prostriedky pre obranu proti lietadlám v prípade mobilizácie, 27. 5. 1941 vyšiel prípravný rozkaz na aktiváciu obrany proti lietadlám. Aktivovaná bola 19. 6. KATREBA, ref. 10, s. 87-100.

55 V skutočnosti sa vytvorili ďalšie jednotky začlenené do obranného systému Obvodu obrany proti lietadlám Slovenska: Skupina OPL Žilina, batérie OPL Prešov, batérie OPL Podbrezová, čata OPL Trenčianske Biskupice. Tenže.

56 V skutočnosti aktivovaný tento systém bol už 19. 6. 1941.

57 Flugabwehr Maschinengewehr – Protिलietadlový gulomet

58 Lvova

59 Motorizovaného

- aj naďalej podporovaný ústretovosťou Luftgaukommanda XVII, 3 zbrojárski pomocníci sa vzdelávajú na zbrojárskej škole v Halle.
- e) Výcvik odvedencov je pripravený vďaka zostaveniu služobných plánov, ako aj vďaka prekladu nemeckých predpisov

Oddiel vzdušného spravodajstva.

1.) Preloženie oddielu vzdušného spravodajstva, ktorý pozostáva z 1 rádiovkej, telegrafnej roty a roty leteckej hlásnej služby z Piešťan do Žiliny funguje nielen vo vzťahu k vnútornej službe, ale je aj výnimočne užitočné pre spravodajsko-technické školenia, pretože v týchto kasárňach sa vyskytla možnosť zriadiť ubytovacie priestory pre spravodajsko-technický výcvik, hoci len v polovičnej miere – kvôli nedostatku prístrojov, resp. finančných prostriedkov.

2.) V spravodajsko-technickom výcviku rádiovkej roty sa kládol výnimočný dôraz na výcvik v posluhu a v preposielaní (správ – pozn. I.B. – M.M.). Okrem toho boli radisti vyškolení v používaní českých pozemných rádiostanic B 29⁶⁰.

Po vypuknutí vojny proti Rusku sa rádiová rota nasadila v rámci rádiových oddielov na vojenských letiskách, operačných základniach a pri Veliteľstve vzdušných zbraní v operačnej oblasti, takže potom medzi všetkými veliteľstvami vzdušných zbraní jestvovalo rádiové spojenie. Slovenský spôsob šifrovania, prevádzky a prístroje s krátkym dosahom síce často spôsobovali podstatné ťažkosti, napriek tomu sa však darilo zabezpečiť stále rádiové spojenie medzi jednotlivými veliteľstvami. V súvislosti s rádiovou disciplínou, utajením, atď. DLM neustále vplývala na oddiely, a tak aj v tomto ohľade došlo k zlepšeniu.

3.) Školenie telegrafnej roty sa po ukončení výcviku odvedencov zameralo najmä na cvičenia v stavbe a v prevádzke so zastaranými českými⁶¹ telegrafnými súpravami prístrojov (ľahké poľné káble), ktoré boli k dispozícii. Telegrafný personál okrem toho podstúpil výcvik v posluhu a preposielaní (správ – pozn. I.B. – M.M.).

Po vypuknutí vojny bola časť telegrafnej roty prevelená na letiská, aby posilnila najmajší telegrafný personál, zatiaľ čo väčšina telegrafnej roty sa vydala na cestu s Veliteľstvom vzdušných zbraní a prevzala obsluhu prevádzky, čiže vybudovala spojenie k letkám, resp. batériám, pokiaľ len mala k dispozícii materiál.

4.) Výcvik roty leteckej hlásnej služby sa zrealizoval podľa nemeckého vzoru v obsluhu telefónov a rádiostanic, ako aj v rozpoznávaní a vyhodnocovaní.

Pri príležitosti jedného cvičenia leteckej hlásnej služby, ktoré sa konalo v dňoch 1.-7. 6. 1941 posilnilo rotu leteckej hlásnej služby povolanie 15 dôstojníkov a 500 príslušníkov mužstva zo zálohy (nevycvičených), a tak mohla nasadiť 6 leteckých strážnych veliteľstiev⁶² s 110 leteckými strážami⁶³. V dňoch 4.-6. 6. 1941 potom toto cvičenie prebiehalo v súčinnosti s leteckými strážnymi veliteľstvami v Ríši, v Maďarsku a v Generálnom gouvvernmen-

60 Československá automobilová rádiová stanica vz. 29 zabudovaná do terénneho nákladného automobilu Praga RVR

61 Správne československými

62 Fluko – Flugwach-Kommando

63 Flugwachen

te. Pre spojenie s leteckými strážnymi veliteľstvami v Miškolci (Maďarsko) a v Reichshofe⁶⁴ (Gubernát) boli v Prešove, Spišskej Novej Vsi a v Žiline umiestnené 3 nemecké rádiové oddiely Kz/Lg⁶⁵ (mot.).

Kedže toto cvičenie nevykázalo žiadne uspokojujúce výsledky, zrealizovalo sa ďalšie nové cvičenie leteckej hlásnej služby v časovom rozpätí od 19.6. – 23.6. 1941, ktoré potom 21.6. 1941 prebiehalo, rovnako ako v predošlom prípade, v súčinnosti s už spomínanými leteckými strážnymi veliteľstvami. Aj pri tomto cvičení sa zistilo, že v mnohých ohľadoch chýbalo pochopenie pre zmysel a účel cvičenia, a to nielen medzi povolanými príslušníkmi mužstva, ale často aj medzi dôstojníkom, najmä keď väčšia časť mužstva pochádzala hlavne z nížin. Koncom júna 1941 sa preto ukázalo ako nutné preveliť do stavu leteckých strážnych veliteľstiev 4 nemeckých dôstojníkov leteckej hlásnej služby (k leteckým strážnym veliteľstvám Bratislava, Trenčín, Žilina a Spišská Nová Ves), ako aj vyhodnocovačov a telegrafistov, aby zabezpečili z každého možného hľadiska spojenie medzi popri sebe ležiacimi leteckými strážnymi veliteľstvami, a aby učinili leteckú hlásnu službu schopnú nasadenia v súlade s nemeckými požiadavkami, a tak leteckú hlásnu službu Luftgaukommanda XVII celkovo zefektívni.

V súvislosti s týmito aktivitami spojený výcvik slovenského personálu z leteckých strážnych veliteľstiev tak počas prvých mesiacov vojny dosiahol vskutku dobré výsledky. Tým sa opäť podarilo poskytnúť dôkaz, že pod dobrým usmernením a nemeckým vedením je slovenský vojak schopný ďalšieho rozvoja.

Výcvik personálu leteckej hlásnej služby, v ktorých neboli zaradení žiadni nemeckí vojaci, ostal najmä v oblasti rozpoznávania lietadiel, zatiaľ nie úplne dokončený. Po znížení počtu leteckých stráží zo 110 na 58 sa na odporúčanie DLM začalo so sústredovaním leteckého hlásneho personálu na 14-dňové kurzy v rámci oddielu vzdušného spravodajstva⁶⁶ v Žiline, kde ich podľa nemeckého vzoru školili nemeckí dôstojníci leteckej hlásnej služby a pomocní inštruktori v rozpoznávacej a vo vyhodnocovacej službe. Tieto tiež vykázali dobré výsledky.

DLM zabezpečila potrebný učebný materiál, ako učebné priestranstvá pre rozpoznávaciu leteckú službu, učebné panely s typmi lietadiel a malé modely (lietadiel – pozn. I.B. – M.M.) Wickinger.

Vzhľadom na to, že zariadenie leteckých strážnych veliteľstiev bolo iba provízorne, a že letecké stráže boli z väčšej časti ubytované pod stanmi, bolo na základe povolenia Luftgaukommanda XVII slov. leteckým strážnym veliteľstvám umožnené navštíviť a prezrieť si niektoré z nemeckých leteckých hlások a letecké strážne veliteľstvo vo Viedni, a poskytli sa im podklady z veliteľstva Luftwaffe (náčrty ohľadne leteckých strážnych veliteľstiev a leteckých stráží) ku konečnému vybudovaniu zariadení leteckej hlásnej služby.

Tiež sa dosiahlo vzájomné telefonické prepojenie leteckých strážnych veliteľstiev v Prešove, Miškolci a Reichshofe⁶⁷.

5.) Z doterajších 3 nemeckých poddôstojníkov prevelených k oddielu vzdušného spravodajstva v Žiline došlo k uvoľneniu 2 inštruktorov, pretože im chýbali odborné znalosti pre pokročilejší výcvik vojakov slovenskej vzdušnej spravodajskej služby. Z tohto dôvodu DLM dosiahla prevelenie jedného výpomocného inštruktora palubných radistov z Halle, ktorý

64 Poľský Rzeszów

65 asi Kurz/Lang – krátke/dlhé vlny

66 Ln. Abt. – Luftnachrichten Abteilung

67 Rzeszów

má viesť pozemný rádiový výcvik, výcvik rádiového zamierovania a výcvik palubných radistov, ako aj druhého výpomocného inštruktora telegrafistov z Halle, ktorý zase povedie telegrafný a diaľkopisný výcvik v telegrafnej rote.

Keďže veliteľ oddielu vzdušného spravodajstva nie je žiaden odborník, veliteľovi vzdušných zbraní sa ako nutnosť predložilo prijatie odborníka na vzdušné spravodajstvo, na čo veliteľ obratom poprosil o prevelenie ďalšieho nemeckého vzduš. sprav.⁶⁸ – dôstojníka, ktorý by bol oporou veliteľa vzduš. sprav. Začiatkom októbra teda došlo k preveleniu poručíka Tempela zo Školy vzdušného spravodajstva v Halle do Žiliny.

Podľa návrhu DLM sa výcvik odvedencov a minuloročných vojakov vzduš. sprav. realizoval v súlade s nemeckými zásadami.

O získanie odpovedajúcich nemeckých prístrojov na výcvik jednotlivých rôt sa bude snažiť samotné slovenské Veliteľstvo vzdušných zbraní, táto vec sa teraz vybavuje.

6.) Momentálna sila oddielu vzduš. sprav. je nasledovná:

a) Oddiel vzduš. sprav.: 10 dôstojníkov, 40 poddôst. 799 príslušníkov mužstva (aktívnych)

b) záložný personál leteckej hlásnej služby: 22 dôstojníkov, 994 poddôst. a mužstva.

Protiletecká ochrana.

Po vypuknutí vojny v Juhoslávii sa protiletecká ochrana dostala na Slovensku opäť do popredia. K vyhláseniu zákona síce došlo, ibaže ten pre spracovateľa činného pri šéfovi Vzdušného úradu⁶⁹ nepredstavoval žiaden odrazový mostík pre vydanie nutných výnosov, ako napríklad jeden taký ako vykonávacie nariadenie⁷⁰ vo veci protileteckej ochrany, už dávno navrhovaný zo strany DLM, ktorý by bolo možné prepracovať ako nar.⁷¹ vlády. V tejto poslednej záležitosti však nemali všetky zainteresované ministerstvá ešte jasno. A tak sa musela protiletecká ochrana zrealizovať, tak dobre ako to len bolo možné, na základe dostupného českého⁷² nariadenia protileteckej ochrany. K tomu DLM pridala v jednotlivých prípadoch ešte niekoľko bližších pokynov, ktoré sa zakladali na nemeckých výnosoch a skúsenostiach.

Verejná a súkromná protiletecká krytá sa pod tlakom udalostí tiež stali predmetom energických zásahov, a pod dozorom odborníkov došlo k ich úprave podľa nemeckých predpisov.

Súčasne s leteckou hlásnou službou sa zrealizovala aj protiletecká výstražná služba. Jeden dôstojník slov. vzdušnej spravodajskej skupiny bol ako referent pre protileteckú výstražnú službu prevelený k náčelníkovi protileteckej ochrany. Na základe svojich znalostí nadobudnutých v Ríši, ako aj vďaka konzultáciám s DLM, bol v krátkom čase a za použitia vojenských prostriedkov schopný vybudovať výstražnú sieť a popohnať výcvik personálu.

Varovné rozkazy, ktoré sa pôvodne presmerovávali ďalej cez bratislavský vysielateľ, sa na naliehanie DLM. teraz predávajú výlučne po drôte. Výstražná sieť, ktorá predtým bežala cez mnoho spojovacích uzlov medzi 6 výstražnými centrálnymi, sa rozšírila o priame linky výstražnej služby. Prevzatie protileteckej výstražnej spravodajskej skupiny sa určilo na september a je v súlade s návrhmi DLM. Je potrebné ju privítať, pretože umožní lepšie zabezpe-

68 Ln. – Luftnachrichten, – vzdušné spravodajstvo

69 Luftamt, šéfom Vzdušného úradu a zároveň Veliteľstva vzdušných zbraní bol gen. II. tr. A. Pulanich

70 V origináli D.V.O. – Durchführungsverordnung

71 Nariadenie

72 Správne československého

čenie fungovania protiletectkej výstražnej služby. Civilistom, ktorí boli k tejto službe povolani, totiž chýba potrebné pochopenie, ako aj uznanie dôležitosti výstražnej siete.

Na tomto mieste nech sa poukáže na to, že protiletectká ochrana na Slovensku sa nepodceňuje len vo všeobecnosti, ale aj na vládnych postoch, a že nie všade sa považuje za potrebnú. Prácu náčelníka protiletectkej ochrany táto skutočnosť veľmi sťažuje. Tieto ťažkosti bude možné prekonať energickým zásahom referenta DLM pre protiletectkú ochranu.

DLM opakovane poukazovala na význam protiletectkej ochrany, a zastávala názor, aby sa vyhlásil zákon o protiletectkej ochrane, predovšetkým vykonávacie zariadenie, už pred 23.10.40⁷³, lebo toto je pre praktickú prácu v rámci protiletectkej ochrany a pre vydávanie potrebných opatrení nevyhnutné. Po vysilujúcich rokovaniach a poradách v rámci legislatívnych opatrení sa jej za podpory zakladateľa slov. siete protiletectkej ochrany vrchného radu Dr. Darsova nakoniec vykonávacie nariadenie podarilo presadiť ako nariadenie vlády s mocou zákona. K jeho vyhláseniu došlo 24.9.41 a zverejnený bol v Slov. zákonníku z 10.10.41.⁷⁴ Tým sa konečne podarilo vytvoriť legislatívnu bázu, na ktorej bude možné vybudovať protiletectkú ochranu na Slovensku.

Ako najúspešnejšia sa v rámci jednotlivých odvetví protiletectkej ochrany ukázala činnosť na poli protiletectkej ochrany závodov, pretože v Bratislave sa veľmi skoro pri Priemyselnej a Obchodnej komore vytvorila centrála protiletectkej ochrany závodov, porovnateľná s nemeckými oblasťovými postami protiletectkej ochrany závodov. S jej pomocou, ako aj vďaka odbornej poradenskej činnosti DLM, sa zrealizovala protiletectká ochrana obranneho a životne dôležitého priemyslu: DLM sa zamerala najmä na zamaskovanie skladov pohonných hmôt a na výstavbu protičrepinových stien okolo zásobníkov.

Snahy DLM o urýchlenie organizácie ostatných odvetví, ako napríklad S.H.D.⁷⁵, Ls.⁷⁶ vo vojenských zariadeniach, ochrana vlastnými silami a jej rozšírenie, neuspeli najmä z toho dôvodu, že neboli schválené potrebné prostriedky, ako aj na základe nedostatku pochopenia o nutnosti protiletectkej ochrany vôbec.

Je možné očakávať, že pred koncom obdobia, ktoré je predmetom správy sa následkom naliehania DLM dostavba slov. zväzu protiletectkej ochrany znovu stane predmetom energických opatrení.

Najmä zavedenie zatemnenia je možné považovať za chvályhodné. K tomu DLM vydáva pokyny odpovedajúce situácii vo vzduchu.

Meteorologická služba.

K doterajším úlohám oddelenia meteorologickej služby, ktoré pozostávajú na jednej strane z hájenia záujmov a uspokojovania potrieb nemeckej Ríšskej meteorologickej služby v rámci Slovenska a na strane druhej z potrieb výstavby slov. meteorologickej služby, sa počas popisovaného obdobia navyše pridal meteorologický servis letov DLM a slovenských kuriérnych letov do ruského operačného priestoru.

Aby bolo možné tieto úlohy splniť, v mesiacoch, ktoré sú predmetom správy, pristúpilo sa k nasledovnému:

- a) Počas balkánskeho ťaženia došlo vo zvýšenej miere k zasielaniu hlásení o poča-

73 V tento deň vyšiel Zákon č. 280 o civilnej protiletectkej ochrane.

74 Nariadenie s mocou zákona č. 224 zo dňa 24. 9. 1941. Dopĺňoval sa ním zákon č. 280/1940 Sl. z. a vydávali ďalšie predpisy o civilnej protiletectkej ochrane.

75 S.H.D. – Sicherheits-und Hilfsdienst – bezpečnostná a pomocná služba

76 Ls. – Luftschutz – protivzdušná ochrana

sí zo Slovenska mimoriadnej meteorologickej službe 4. leteckej armády. To spôsobilo, že na dôležitom observatóriu na Lomnickom štíte – 2 634 m, ktoré pokrýva celý priestor severných Karpát, sa zväčšil počet príslušníkov pozorovacej a hlásnej služby. Od počiatku ruského poľného ťaženia sa aj o 2 hodine ráno zasielali z meteorologickej stanice v Spišskej Novej Vsi výsledky meteorologických pozorovaní Ríšskej meteorologickej služby.

b) Na úrovni vedenia slov. Štátneho ústavu hydrológie a meteorológie sa dosiahlo, aby aj slov. meteorologická služba v júni tohto roku prešla pri stanovovaní termínov pozorovaní zo stredoeurópskeho času na letný, nasledujúc tak príklad nemeckej Ríšskej meteorologickej služby.

c) Zvýšenú potrebu pozorovaní povetria, ktoré sa vystupňovali následkom poľných ťažení na juhovýchode a východe, sa podarilo pokryť zväčšením objemu meraní rýchlosti vetra vo vysokých výškach v Spišskej Novej Vsi, ako aj vďaka zriadeniu leteckého meteorologického stanoviska, opäť v Spišskej Novej Vsi. Lety na pozorovanie počasia realizovali slov. piloti na jednom slov. lietadle. Prípravu meteorologických meraní, ako aj vyhodnocovanie záznamov z výškových letov zas zabezpečoval personál nemeckej meteorologickej služby. Výsledky sa potom najrýchlejšou cestou zasielali do centrály meteorologickej služby v Berlíne. Vydal sa tiež príkaz, aby sa špeciálne hlásenia o charaktere oblačnej pokrývky zo Spišskej Novej Vsi poskytovali RdL. u. ObdL.⁷⁷ a Všeobecnému vzdušnému úradu.⁷⁸

d) Na zabezpečenie utajenia správ o počasi sa navrhlo, aby slov. Úrad propagandy a Ministerstvo vnútra v rámci prispôsobenia sa pomerom v Ríši vydali zákaz zverejňovania všetkých správ týkajúcich sa poveternostnej situácie v tlači a v rozhlase. Zdalo sa, že toto bezpečnostné opatrenie bolo v platnosti najmä počas ruského poľného ťaženia.

e) So slov. Štátnym ústavom hydrológie a meteorológie a slov. Ministerstvom hospodárstva sa dospelo k dohode o novom spôsobe poskytovania rád ohľadne počasia slov. hospodárskym jednotkám, pretože tieto z dôvodu bezpečnosti začali podliehať utajeniu.

f) Spracovanie poznatkov získaných počas meteorologickej poradnej činnosti, ako aj prichádzajúceho materiálu z pozorovaní pre potreby vzdušnej klimatológie na Slovensku pokračuje naďalej. Zatiaľ sa podarilo zhotoviť podrobnú správu o letecko-poveternostných pomeroch na letiskách Bratislava – Vajnory⁷⁹ a Spišská Nová Ves, ako aj predbežné správy o lokalitách Kamenica, Poprad, Svätý Peter, Trenčín a o E-letiskách⁸⁰ v priestore Michalovce – Hrabovce.

g) Od počiatku ruského poľného ťaženia sa na odporúčanie vedúcich meteorológov DLM pristúpilo k zastaveniu voľného šírenia meteorologických hlásení slov. meteorologickej služby z vysieläča na letisku vo Vajnorochoch, pretože relatívne jednoduché slov. kódovanie, ako aj blízkosť nepriateľského územia, zdanlivo neposkytovali uspokojivú úroveň bezpečnosti. A tak sa všetky slov. meteorologické hlásenia vo všetkých synoptických termínoch medzi 5. – 19. hodinou zasielajú mimoriadnej meteorologickej službe vo Viedni prostredníctvom ďalekopisu, ktoré potom tieto hlásenia šíri cez rádiovú a poveternostnú hlásnu b-okružnú sieť Východ, a tak ich bezprostredne smeruje do centrály meteorologickej služby.

Aj slov. sprostredkovacia služba so zbernou lokalitou na meteorologickej stanici Bra-

77 Reichsluftfahrtminister und Oberbefehlshaber der Luftwaffe – Ríšsky minister letectva a hlavný veliteľ vzdušnej zbrane

78 Allgemeines Luftamt

79 V originály nemecký názov Weinern

80 Einsatz – Häfen – záložné letiská

tislava – Vajnory, ktorá pracuje so slabými vysielачmi malého dosahu, dostala kvôli zaisteniu utajenia nový kódovací kľúč.

h) Poveternostnú službu, ako aj merania tlaku pri nemeckých a slov. letoch na meteorologických stanicach Bratislava – Vajnory a Spišská Nová Ves už naďalej zaobstaráva len nemecký personál. Poradenská služba sa telefonicky poskytovala aj zahraničným lokalitám.

i) Obe meteorologické stanice podriadené DLM poskytovali od počiatku ruského poľného ťaženia trvalo údaje pre slov. kuriérne lety, lety DLM, náčelníka DLM a DHM⁸¹, slov. ministrom a veliteľom na bojových stanoviskách. To isté platilo aj pri spiatočných letoch, keď stanice poskytovali údaje telefonicky do Lvova (Lemberg), alebo priamo na bojové stanoviská. Počas celého poľného ťaženia sa nestalo, aby žiadne lietadlo používajúce tieto údaje postihla nehoda následkom poveternostných vplyvov. Nanešťastie sa však zistilo, že slov. veliteľia lietadiel pri štarte z cudzích letísk často vôbec nevyužívajú možnosť, aby si telefonicky vyžiadali správu o počasí. Následkom toho došlo nedávno k niekoľkým ľahkým nehodám podmienených počasím, ktorým by sa pri riadnej znalosti poveternostnej situácie pravdepodobne bolo možné vyhnúť.

Na začiatku meteorologickú poradenskú službu pre lety do operačnej oblasti sťažoval nedostatok priamych pozorovaní z čerstvo obsadeného nepriateľského územia. Na odstránenie tejto chyby sa pozdĺž trás kuriérnych letov podarilo zriadiť niekoľko meteorologických pozorovacích staníc, ktoré obsadili vojaci slov. meteorologickej služby. Výsledky pozorovaní sa 5-krát denne hlásia na meteorologickú stanicu v Spišskej Novej Vsi, odtiaľ sa preposielajú ďalej na meteorologickú stanicu v Bratislave – Vajnoroch, a stade sa zasielajú prostredníctvom mimoriadnej meteorologickej služby vo Viedni aj nemeckým meteorologickým stanicam. Táto slov. mimoriadna meteorologická služba pracuje skutočne uspokojivo.

j) Školenie slov. meteorológov a technikov pokračuje. V podstate je k dispozícii odborne vyškolené osadenstvo pre je d n u meteorologickú pozorovateľňu. Za súčasných pomerov, odhliadnuc od pokračujúceho nedostatku personálu v štátnom ústave, však nie je možné zatiaľ týchto ľudí v oblasti praktickej meteorologickej služby nasadiť, pretože nie je dovolené, aby sa cudzím štátnym príslušníkom vydali do rúk nemecké šifrovacie prostriedky a nemecké pozorovacie vybavenia. Napriek tomu je meteorologické poradenstvo, a najmä predpoveď počasia, ktoré sa zakladajú výlučne na slov. pozorovacom vybavení, neakceptovateľné.

Z tohto dôvodu nemohlo počas ruského poľného ťaženia dôjsť k nasadeniu spomínanej slov. meteorologickej pozorovateľne.

Slov. veliteľia lietadiel majú možnosť získať údaje o počasí meteorologických staníc 4. leteckej armády od ktoréhokoľvek nemeckého veliteľského stanoviska, ktoré je telefonicky spojené s jej operačným stanoviskom.

k) Vďaka neustálemu udržiavaniu stykov medzi riadiacimi meteorológmi pri DLM a riaditeľom Štátneho ústavu pre hydrológiu a meteorológiu pretrváva pozitívny vplyv na ďalšiu výstavbu tohto inštitútu, ako aj výškového observatória na Lomnickom štíte, ktoré práve teraz v priebehu ruského poľného ťaženia získalo výnimočnú dôležitosť, a tým sa aj zabezpečuje úspešné hájenie záujmov nemeckej Ríšskej meteorologickej služby.

V priebehu mesiacov spadajúcich do časového rámca tejto správy sa tiež prostred-

81 Deutsche Heeresmission

níctvom DLM podarilo vyriešiť niekoľko ťažkostí, ktoré vyvstali v dôsledku začlenenia Štátneho ústavu pre hydrológiu a meteorológiu pod slov. Ministerstvo národnej obrany.

Slovenský národný archív, fond Alexandrijský archív, II C 938, D 5 627 775-96

DOKUMENT 2

Prehľad o operačnom nasadení slovenského letectva v lete 1941

Príloha

pre DLM – Odd. I – Čísl. 303/41 hl. velit.

Detaily nasadenia slov. leteckých jednotiek v období od 22.6. do 15.10.41.

Počas zoraďovania slov. armády do nástupných priestorov na východnom Slovensku došlo k preloženiu 3 pozorov. letiek z E – letísk⁸² do blízkosti veliteľských stanovísk (Kamenica, Hrabovec a Prešov). Počas nástupu divízií v priestore Medzilaboriec tieto letky nemuseli, okrem prieskumu pozemných komunikácií pre vlastné jednotky, vykonávať žiadne bojové úlohy. Ochranu nástupných priestorov prevzali stíhacie sily, a tie ju v podstate za použitia taktiky voľného lovu aj zabezpečili. Po dohode s obrannou skupinou Luftwaffe Lemberg⁸³ aj v oblasti Lembergu prevzali ochranu tohto mesta dve slov. stíhacie letky⁸⁴, ktoré sa už nachádzali na fronte.

Dňa 12.7. prišla od veliteľa vzdušných zbraní⁸⁵ A.O.K.17 otázka, či by bolo možné, aby bola slov. stíhacej letke prenechaná ochrana nemeckej priesk. letky, ktorej prieskumnú prácu povážlivo sťažovali nepriateľskí stíhači. Po obrátení sa na ministra národnej obrany a na veliteľa Slov. vzdušných zbraní došlo k ochotnému poskytnutiu stíhacej letky na tento účel.⁸⁶ V priebehu tohto nasadenia slov. stíhačov bolo okamžite možné dospieť k záveru, že ruská letecká aktivita zoslabla, resp. úplne prestala, a tak sa nemecká letka dočkala možnosti ničím nerušeného prieskumu. Spolupráca prebiehala na výsosť harmonicky, pričom rázne a odvážne nasadenie si viackrát vyslúžilo písomnú pochvalu zo strany hlavného veliteľa 17. armády. Ťažkosti spojené so zásobovaním prevádzky (slovenské lietadlá nemôžu lietať s nemeckou benzínovou zmesou) sa vďaka zásahu DLM podarilo prekonať, takže slov. letky boli kedykoľvek schopné nasadenia.

82 Einsatz – Häfen – záložné letiská

83 Lvov

84 letky 12 a 13

85 V origináli sa používa skratka Koluft – Kommandeur der Luftwaffe.

86 Tieto úlohy plnila stíhacia letka 13, príslušné rozkazy obdržala už nasledujúci deň. Krátko na to dostala podobné úlohy aj stíhacia letka 12. Bližšie pozri ŠUMICHRASŤ, ref. 4, s. 45.

Želaniu slov. ministra národnej obrany⁸⁷, aby sa nasadila aj druhá stíhacia letka nachádzajúca sa na fronte, bolo možné vyhovieť, pretože druhá nemecká pozorov. letka, taktiež prináležiaca k veliteľovi vzdušných zbraní A.O.K.17, veľmi trpela rušivou činnosťou nepriateľa. Aj toto nasadenie slov. stíhacej letky bolo veľmi úspešné, ako potvrdili rôzne vyslovené pochvaly A.O.K.17.

Do popredia vystupujú predovšetkým husárske kúsky dvojice pilotov. Títo za palebnej ochrany spolubojovníkov zo vzduchu pristáli medzi líniami vedľa svojich kamarátov, ktorí tam predtým núdzovo pristáli, vzali ich so svojimi jednomiestnymi strojmi, aby ich buď sediacich obkročmo na trupe, alebo ležiacich na nosných plochách, dopravili späť.⁸⁸

Toto je výrazný dôkaz bojového ducha a nadšenia z nasadenia slov. stíhača. Rovnaký dôkaz podali prostredníctvom násilnej, smrteľne odvážnej misie počas hĺbkových útokov na ustupujúce ruské kolóny. Aj v tomto prípade si slov. piloti vybojovali veľký úspech.

Medzitým prebiehal aj naďalej výcvik pozorov. letiek podľa nemeckých výcvikových pokynov, a slov. dôstojníci boli na základe rotácie pridelení k nemeckým perutiám.

V období od 10.7. do 20.8. 41 prebehla reorganizácia slov. armády⁸⁹, pričom bola zostavená jedna motorizovaná Rýchla divízia a jedna Zaisťovacia divízia. Keďže nasadenie lietadiel prichádzalo v úvahu iba v prípade Rýchlej divízie, Luftwaffe považovala za dostačujúcu prítomnosť 1 pozorov. a 1 stíhacej letky, a zostávajúce 2 pozorov. a 1 stíhacia letka sa na základe rozkazu preložili späť, v už mierových počtoch.

Dňa 2. 9. 41 prišla od skupiny armád Juh prosba, aby bola slov. stíhacia letka daná k dispozícii na ochranu predmostia na Dnepre pri Gornostaipol-e⁹⁰, približne 70 km severne od Kyjeva. Veliteľ slov. vzdušných zbraní generál Pulanich tejto požiadavke bez váhania vyhovel a ochotne poskytol stíhaciu letku na tento účel.⁹¹ Preloženie letky na letisko v Gubine sa realizovalo 6. 9. 41, a aj napriek tomu, že náročná trasa presunu bola dlhá vyše 350 km, podarilo sa ho úspešne zavŕšiť. Iba v priebehu 3 dní stíhacia letka dokázala výnimočne dôležitý prechod cez Dneper v bojoch ubrániť a nepriateľa zahnať, takže prechod jednotiek už naďalej prebiehal nerušene.

V predchádzajúcich dňoch totiž vzdušný priestor nad mostmi severne od Kyjeva ovládali sovietske bombardéry a stíhači, keďže nemeckí stíhači neboli k dispozícii. No po prvých 3 zostreloch (dosiahnutých slovenskými stíhačmi – pozn. I.B. – M.M.) sa 2 dni neukázali. Potom sa znova zjavili s moderným typom J-17⁹², ktorý má kanónovú výzbroj a v rýchlosti má nad slov. strojmi prevahu o 120 km. No potom čo slov. stíhači vyzbrojení iba guľometmi⁹³ zostrelili aj 2 z týchto strojov, sovietske letky sa úplne stiahli.⁹⁴ K tomu došlo nielen vďaka spomínaným 5 zostrelom, ale najmä vďaka početným vzletom a boju všetkých posádok, ktoré museli na každý štart nastupovať v plnej bojovej sile. To, že tie-

87 gen. I. tr. Ferdinanda Čatloša (1895-1972)

88 V skutočnosti sa zachytili na krídlach lietadiel. Prvý prípad sa odohral počas doprovdného letu nemeckého pozorovacieho lietadla nad tzv. Stalinovou línou 25. 7. 1941 a aktérmi boli piloti letky 13, druhý 30. 7. počas bitevného útoku u letky 12. Bližšie ŠUMICHRAST, ref. 4, s. 50-51, 56-57.

89 Rozkaz na reorganizáciu slovenskej armádnej skupiny s cieľom vytvoriť Rýchlu divíziu a Zaisťovaciu divíziu minister národnej obrany vydal 25. 7. 1941.

90 Gornostajpol

91 Išlo o stíhaciu letku 12.

92 Správne Polikarpov I-17. Keďže však sa projekt tejto jednoplošnej sovietskej stíhačky s radovým motorom zastavil už roku 1936, pravdepodobne sa tu myslí jednoplošná stíhačka Polikarpov I-16 typ 24 vybavená hviezdicovým motorom Švecov M-63 a dvojicou kanónov ŠVAK kalibru 20 mm zabudovaných v krídlach.

93 4 x čs. guľomet vz. 30 kalibru 7,92 mm v trupe

94 Vyššie citovaná literatúra zostrelly tohto typu lietadla neuvádza.

to náhle zjavenia sa slov. stíhacích letiek pripadali Rusom vrcholne neprijemné, vyplýva aj z toho, že kvôli týmto zostrelom moskovský rozhlas označil Slovensko za nepriateľa č. 1. Tieto zostrely sú neoceniteľné, keďže Slováci museli opakovane čeliť nepriateľovi s výhodou technickej prevahy v strojoch a vo výzbroji. Zastarané lietadlá trpeli najmä kvôli zvrátenému piesku na roľovacej dráhe, v dôsledku čoho bolo 12. 9. už len 6 z 12 strojov schopných nasadenia. Ich osádky prejavovali po celú dobu nasadenia veľké nadšenie a bojového ducha. Každodenne sa vykonalo až 63 samostatných vzletov.

Dňa 14. 9. došlo za súhlasu veliteľa vzdušných zbraní 6. armády k preloženiu pozorov. letky 1 na letisko Mytnica v priestore Vasilkova, juhozápadne od Kyjeva, k tam nasadenej slov. Rýchlej divízii. Okrem prieskumu pre Rýchlu divíziu prevzala táto letka aj ďalší prieskum pre H.Kdo 34.⁹⁵ Popri dobrých výsledkoch v pozorovaní a fotografovaní vykonala pozorov. letka aj hĺbkové nálety bombami a palubnými zbraňami na sťahujúce sa kolóny nepriateľských motorových vozidiel a streľbou ich zapálila.

Dňa 17. 9. 1941 bola slov. stíhacia letka, ktorá medzitým splnila svoju úlohu ochrany predmostia, priradená k ochrane slov. pozorov. letky⁹⁶, a taktiež presunutá do Mytnice. Ešte v ten istý deň obe letky s veľkým úspechom zaútočili a tak zasiahli do záverečných bojov slov. Rýchlej divízie a H.Kdo 34. Dňa 22. 9. 1941 sa jeden slov. stíhač nevrátil z hĺbkového náletu na kyjevský kotol.⁹⁷

Veliteľ vzdušných zbraní 6. armády sa počas návštevy Slovenských vzdušných zbraní veľmi pochvalne vyslovil o výkonoch slov. letcov a tlmočil aj uznanie hlavného veliteľa 6. armády.

Potom, čo Rýchla divízia dokončila svoju úlohu na brehu Dnepra južne od Kyjeva, podriadili ju po krátkej prestávke k tankovej skupine 1.

Najcharakteristickejšiu črtu bojového sektoru tankovej skupiny 1 predstavuje najmä skutočnosť, že presunom cez močiare s najhoršími cestami na vzdialenosť viac ako 400 km odpovedajú aj straty vozidiel. Letky a batérie⁹⁸ museli ako vždy vysielat' najprv predsunuté veliteľstvá, ich hlavná kolóna musela cestou na nové pôsobisko prekonávať močiare, a svoje uviaznuté vozidlá buď odtiahnuť, alebo dosiahnuť. Pritom každá jednotka musela ísť prinajmenšom 2 až 3-krát, aby prekonala túto trasu vyššie uvedeným spôsobom. Jasne sa ukazuje, že stupeň motorizácie pozemných jednotiek je nedostatočný. Najviac chýbali ťahače. Zastaraná automobilová technika podliehala silnému opotrebovaniu. Veliteľstvo skupiny vyvíjalo neobyčajné úsilie, aby tieto ťažkosti prekonalo, a aby bezpodmienečne napomohlo nasadenej slov. Rýchlej divízii.

A tu vznikla príležitosť pre bojový štáb DLM, aby mohol dôrazne zasiahnuť. S lietadlom štábu Slovenských vzdušných zbraní a letkami ďaleko vpredu bol (štáb DLM – pozn. I.B.-M.M.) schopný preskúmať letiská v neznámom teréne v bezprostrednej blízkosti frontu, naviesť na ne letky, nadviazať spojenie s tankovou skupinou⁹⁹ a Rýchlou divíziou a prideliť týmto zložkám, ako aj leteckým jednotkám ich prvé úlohy. Popritom neustále dochádzalo k letom do ešte nevyčistených oblastí, nad ktorými sa vyskytovali Raty a ponad územie, kam cez ešte neuzavreté medzery vo frontovej línii prenikali partizánske skupiny. Týmto

95 Asi Heereskommando 34 – veliteľstvo nemeckého XXXIV zboru

96 Spolu tvorili kombinovanú leteckú skupinu.

97 Bol to rojový letec V. Kaliský. Ten pravdepodobne po zásahu nepriateľskej protilietadlovej palbe v priestore Borispolu núdzovo pristál na nepriateľskom území. Pátranie po ňom bolo bezvýsledné. Bližšie pozri ŠU-MICHRASŤ, ref. 4, s. 71-72.

98 Pravdepodobne sa myslia protilietadlové delostrelecké batérie

99 Správne tankovou armádou

spôsobom mohlo dôjsť k tomu, že napr. pozorov. letka na základe vizuálneho pozorovania a leteckých fotografií zistila, resp. objavila sovietske delostrelectvo, ktoré veľmi znepríjemňovalo život Rýchlej divízii na jej ešte nezakrytom ľavom krídle, ako aj územie pod nepriateľskou kontrolou, ktoré sa taktiež nachádzalo na jej ľavom krídle. Výsledky prieskumu sa zakaždým zhadzovali priamo na bojový štáb divízie. Toto však bola posledná úloha, ktorú divízia letkám pridělila.

Už na začiatku októbra sa na jeden celý deň rozpútala snehová fujavica. Neskôr nasledovali dlhšie trvajúce snehové zrážky sprevádzané po dobu 3 – 4 nocí značným mrazom. Následkom týchto poveternostných vplyvov, ako aj minimálnych pomocných prostriedkov, sa slov. stroje stali čiastočne neletuschopné. Lak na lietadlách stratil vodotesnosť už predtým, takže pri odtiahnutí poľahu voda¹⁰⁰ doslova odtekala. Aj zaistovanie slov. benzínovej zmesi narážalo od prekročenia Dnepra na rastúce ťažkosti. Bolo úplne jasné, že slov. lietadlá nie sú bez hangárov spôsobilé na zimnú prevádzku. Taktiež v dôsledku intenzívnych bojových nárokov pri Kyjeve sa stav letiek zredukoval na 2 pozorovacie a 3 stíhacie stroje.

Z týchto dôvodov bolo ďalšie nasadenie leteckých jednotiek v podmienkach panujúcich v Rusku neúnosné, a tak, po dohovore ministra národnej obrany s DLM boli v polovici októbra letecké jednotky stiahnuté späť do vlasti. Skupina armád Juh, ako aj tanková skupina 1¹⁰¹, boli o tomto zámere včas informované.

Slovenský národný archív, fond Alexandrijský archív, II C 938, D 5 627 770-774.

100 Zvnútra draku stroja

101 V tom čase už Tanková armáda 1